

Ks. KACPER RADZKI*

REFLEKSYJNE MYŚLENIE I ROZPOZNAWANIE
PRAWDZIWOŚCI NEWSÓW W ŻYCIU KATOLIKÓW.

Wyniki częściowej replikacji badania związku pomiędzy
analitycznym myśleniem a zdolnością rozpoznawania *fake newsów*
(Rosińska K., Brzóska P., Nowak B., 2021)

REFLECTIVE THINKING AND RECOGNIZING
THE TRUENESS OF NEWS IN THE LIFE OF CATHOLICS.

Results of a partial replication of the study of the relationship
between analytical thinking and the ability to recognize fake news
(Rosińska K., Brzóska P., Nowak B., 2021)

Abstract: In the digital age, where the flow of information is unprecedentedly fast and widespread, the ability to discern the truthfulness of news becomes an essential skill, particularly for Catholics. This article examines the relationship between reflective thinking and the ability to recognize the truthfulness of news, highlighting how reflective thinking can be developed through prayer, religious education, and spiritual practices. The research findings confirm that individuals with higher levels of reflective thinking are better at identifying true information, which is significant for Catholic education and spirituality. The article also discusses the moral and spiritual aspects of recognizing truth, suggesting how the Catholic Church can support the faithful in this area.

Keywords: reflective thinking, news discernment, religious education, catholic spirituality, disinformation.

---

* Ks. Kacper Radzki – kapłan archidiecezji wrocławskiej, doktor, adiunkt katedry pedagogiki ogólnej Instytutu Filozofii Chrześcijańskiej i Nauk Społecznych Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu; e-mail: kacper.radzki@pwt.wroc.pl.

W dobie cyfrowej, gdzie przepływ informacji jest niespotykane szybki i szeroki, umiejętność rozpoznawania prawdziwości *newsów* staje się nieodzowną kompetencją. W szczególności dla katolików, dla których prawda jest fundamentem wiary i moralności, refleksyjne myślenie stanowi kluczowy element w nawigowaniu przez złożony krajobraz informacyjny. Refleksyjne myślenie nie jest jedynie procesem intelektualnym, ale również duchowym wysiłkiem, który katolicy mogą rozwijać poprzez modlitwę, kontemplację i medytację.

Po pierwsze, tradycja katolicka od wieków kładzie duży nacisk na refleksyjne myślenie jako element rozwoju duchowego. Święci, tacy jak Ignacy Loyola poprzez swoje *Ćwiczenia duchowe*, pokazują, w jaki sposób medytacja i kontemplacja mogą prowadzić do głębszego zrozumienia prawdy Bożej. Modlitwa, jako narzędzie refleksyjnego myślenia, pomaga wiernym nie tylko zbliżyć się do Boga, ale również lepiej rozpoznawać prawdę w codziennym życiu.

Po drugie, Kościół katolicki naucza, że prawda jest jedną z najwyższych wartości moralnych. *Katechizm Kościoła Katolickiego* podkreśla:

Prawda lub prawdomówność jest cnotą moralną, która polega na tym, aby człowiek, zgodnie z własnym przekonaniem, mówił prawdę i unikał kłamstwa (KKK 2468).

Rozpoznawanie prawdziwości informacji nie jest więc jedynie intelektualnym wyzwaniem, ale również moralnym obowiązkiem każdego wiernego.

Po trzecie, dezinformacja może mieć destrukcyjny wpływ na wspólnotę wiernych, podważając zaufanie i jedność w Kościele. Historia pokazuje, jak fałszywe informacje mogą wywoływać nieporozumienia i konflikty w społeczności. Przykładem może być herezja ariańska, która opierała się na błędnej interpretacji prawd wiary i wprowadziła zamieszanie wśród wiernych. Współcześnie *fake newsy* mogą równie skutecznie podważać jedność wspólnoty, jeśli wierni nie będą odpowiednio przygotowani do ich rozpoznawania.

Po czwarte, edukacja religijna odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu umiejętności krytycznego myślenia. Katecheza, nauczanie Kościoła oraz różnorodne programy formacyjne mogą pomóc wiernym w rozwijaniu zdolności do analizy i oceny informacji. Wiedza teologiczna i filozoficzna, którą zdobywają wierni, może być skutecznym narzędziem w walce z dezinformacją.

Po piąte, etyka i sumienie są fundamentalnymi elementami katolickiej doktryny. Wierni kształtowani przez nauczanie Kościoła uczą się oceniać informacje nie tylko pod kątem ich prawdziwości, ale również moralności. Sumienie, jako „głos Boga w człowieku”, może być przewodnikiem w procesie rozpoznawania prawdy i unikania kłamstwa.

Po szóste, walka z dezinformacją ma również swoje duchowe aspekty. Modlitwa o rozeznanie, mądrość i siłę może wspierać wiernych w trudnych decyzjach informacyjnych. Św. Tomasz z Akwinu podkreślał, że modlitwa jest nie tylko prośbą,

ale również aktem rozumu, który prowadzi do głębszego zrozumienia rzeczywistości.

Po siódme, Pismo Święte dostarcza wielu przykładów, które podkreślają znaczenie prawdy i fałszu. Jezus Chrystus mówił: „Ja jestem drogą, prawdą i życiem” (J 14,6), a w Ewangelii według Jana podkreślał, że prawda wyzwala (J 8,32). Apostołowie również stawiali czoła fałszywym naukom i ostrzegali przed nimi wiernych, co może być inspiracją dla współczesnych katolików.

W rozwijaniu refleksyjnego myślenia i umiejętności rozpoznawania prawdziwości *newsów* katolicy mogą znaleźć nie tylko intelektualne, ale również duchowe i moralne wsparcie w nauczaniu Kościoła. Nasze badania mają na celu zgłębienie tych zależności i ich wpływu na życie wiernych. Zrozumienie, w jaki sposób refleksyjne myślenie wpływa na zdolność rozpoznawania prawdziwości informacji, może przyczynić się do lepszego przygotowania katolików do radzenia sobie z wyzwaniami współczesnego świata informacyjnego. W kolejnych częściach artykułu przedstawimy szczegółowe wyniki badań oraz omówimy ich znaczenie w kontekście katolickiej edukacji i duchowości.

1. OSOBY BADANE

W badaniu wzięło udział 470 osób, z tego: 15 nie wyraziło zgody na wypełnienie ankiety, 23 nie korzysta z mediów społecznościowych jako źródła informacji, 78 nie ukończyło badania. Dodatkowo wykluczono obserwacje wynikające z założeń: 58 nie spełniło kryterium wieku (15-35 lat), 78 nie przeszło testu uważności (dwie błędne odpowiedzi) i 23 przekroczyły limit czasowy (22 minuty). Łącznie analizie poddano 195 obserwacji: 128 kobiet i 67 mężczyzn w wieku (Wiek|) od 15 do 35 lat ($M = 20$; $SD = 4,87$). Wśród badanych znajdują się osoby, które uczą się (zmienna Wyksz): 6 osób w szkole podstawowej, 65 w szkole ponadpodstawowej, 110 na studiach, oraz 14 osób, które nie uczą się. Osoby badane to respondenci pozyskani metodą kuli śniegowej, którzy dobrowolnie podjęli się badania bez żadnej rekompensaty.

2. PODSTAWOWE STATYSTYKI OPISOWE

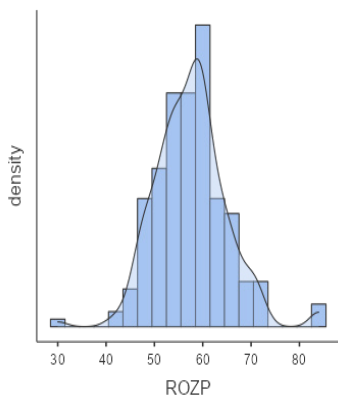
W pierwszym kroku analiz dokonano podstawowych statystyk opisowych wraz z analizą rozkładu normalnego. Szczegółowe wyniki analiz zostały zaprezentowane w tabeli 1. W ramach analizy zaobserwowano, że rozkład zmiennych rozpoznawanie prawdziwości *newsów* (ROZP), refleksyjne myślenie (RM), wiek oraz czas nie są zgodne z rozkładem normalnym, ale są do niego zbliżone (kurtoza wszystkich zmiennych mieści się w przedziale od -2 do 2). Dodatkowo zmienne ROZP oraz Wiek i Czas rozkładają się prawoskośnie, zaś zmienna RM lewoskośnie. Histogram i gęstość przedstawiają kolejno wykresy 1-4.

Tab. 1. Podstawowe statystyki opisowe wraz z testem normalności rozkładu na zmiennych związanych z rozpoznawaniem prawdziwości newsów

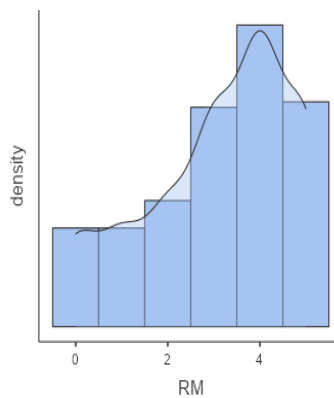
	Średnia	Mediana	SD	Minimum	Maksimum	Skośność	Kurtოza	Test Shapiro-Wilka	
								W	p
ROZP	57.57	58.00	7.47	30.00	84.00	0.42	1.93	0.97	< .001
RM	3.12	3	1.56	0	5	-0.61	-0.67	0.89	< .001
Wiek	21.11	20	4.87	15	35	1.13	1.13	0.90	< .001
Czas	616.04	580	204.86	138	1243	0.58	0.40	0.98	0.002

SD – odchylenie standardowe, W – test Shapiro-Wilka, p – istotność statystyczna testu S-W

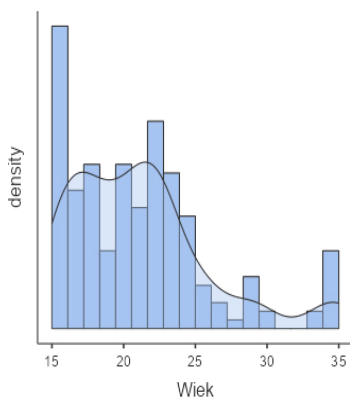
Wykr. 1. Histogram i gęstość zmiennej ROZP

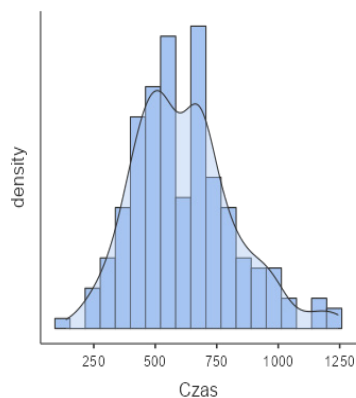
Wykr. 2. Histogram i gęstość zmiennej RM

Wykr. 3. Histogram i gęstość zmiennej Wiek

Wykr. 4. Histogram i gęstość zmiennej Czas

Aby sprawdzić, czy wnioskowanie statystyczne oparte zostało na rzetelnych narzędziach, w kolejnym kroku sprawdzono rzetelność zmiennej ROZP za pomocą testu α Cronbacha. Analizując rzetelności zmiennej, należy podkreślić, że charakteryzuje się niską rzetelnością (α Cronbacha = 0,57), co może świadczyć o niskiej spójności wewnętrznej skali.

3. ANALIZY

Aby dokonać weryfikacji hipotezy („Niski poziom refleksyjnego myślenia zwiększa indywidualną podatność na *fake newsy*”), wykonano analizę korelacji za pomocą współczynnika r Pearsona, między refleksyjnym myśleniem i rozpoznawaniem newsów, analiza wykazała słaby ($r < 0,3$) i pozytywny związek między zmiennymi ($r = 0,19$; $p = 0,008$). Wyniki badania potwierdzają, że im słabsze refleksyjne myślenie, tym gorsze rozpoznawanie prawdziwości newsów.

ANALIZY EKSPLOKACYJNE

W ramach analiz eksploracyjnych dokonano kolejnych analiz korelacji między zmiennymi: rozpoznawaniem newsów, refleksyjnym myśleniem, czasem wypełniania ankiety (zmienna Czas wyrażona w sekundach) oraz wiekiem. Szczegółowe dane zostały zaprezentowane w tabeli 2. Zaobserwowano kolejne istotne wyniki: słabą ujemną korelację pomiędzy wiekiem a czasem wykonania zadania ($r = -0,16$; $p = 0,023$); słabą ujemną korelację pomiędzy czasem a rozpoznawaniem prawdziwości newsów ($r = -0,20$; $p = 0,004$); dodatnią korelację o umiarkowanej sile ($0,6 > r > 0,3$) między wiekiem a rozpoznawaniem newsów ($r = 0,38$; $p < 0,001$).

Tab. 2. Analiza korelacji między zmiennymi

		Czas	Wiek	RM	ROZP
Czas	r Pearsona	—			
	p	—			
Wiek	r Pearsona	-0.16 *	—		
	p	0.023	—		
RM	r Pearsona	0.09	0.11	—	
	p	0.221	0.143	—	
ROZP	r Pearsona	-0.20 **	0.38 ***	0.19 **	—
	p	0.004	< .001	0.008	—

Uwaga. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Następnie w ramach analizy eksploracyjnej sprawdzono, czy kobiety i mężczyźni różnią się poziomem refleksyjnego myślenia, rozpoznawania prawdziwości *newsów* i czasem wypełniania ankiety (statystyki opisowe przedstawia tabela 3). Analiza testem *U* Mana-Whitney'a (grupy nie były równoliczne) nie wykazała istotnych różnic między kobietami i mężczyznami w refleksyjnym myśleniu ($U = 4203,50$; $p = 0,817$) ani w rozpoznawaniu prawdziwości *newsów* ($U = 3582,00$; $p = 0,059$), choć tu uzyskano wynik bliski istotności. Istotną statystycznie różnicę między kobietami i mężczyznami zaobserwowano w czasie wypełniania ankiety ($U = 3203,00$; $p = 0,004$). Kobiety charakteryzowały się zdecydowanie dłuższym czasem (wynik w sekundach) wypełniania ankiety ($Me = 642,50$; $SD = 190,49$) niż mężczyźni ($Me = 527,00$; $SD = 223,85$).

Tab. 3. Statystyki opisowe testu *U*: różnice w RM, ROZP, Czas ze względu na płeć

	Grupa	N	Średnia	Mediana	SD
RM	Kobieta	128	3.15	3.50	1.54
	Mężczyzna	67	3.07	3.00	1.62
ROZP	Kobieta	128	56.61	57.00	7.03
	Mężczyzna	67	59.40	59.00	7.98
Czas	Kobieta	128	640.68	642.50	190.49
	Mężczyzna	67	568.96	527.00	223.85

N – liczba obserwacji, *SD* – odchylenie standardowe

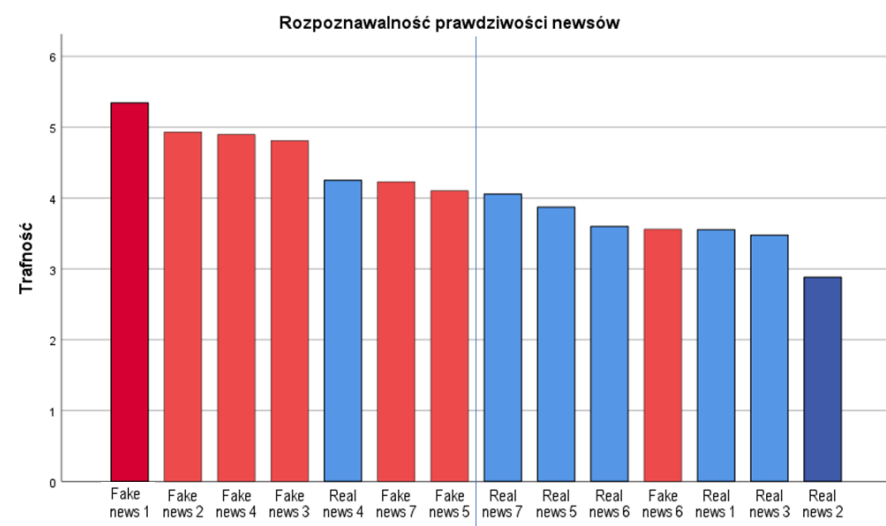
Na zakończenie przeprowadzono jednoczynnikową analizę wariancji pomiędzy zmienną wykształcenie a zmiennymi refleksyjne myślenie oraz rozpoznawanie prawdziwości *newsów*. Użyto testu ANOVA Kruskala-Wallisa (brak normalności rozkładów oraz równoliczności grup). Wynik wskazuje na dodatnią słabą zależność ($\epsilon^2 = 0,18$) między wykształceniem a rozpoznawaniem prawdziwości *newsów* ($H = 35,88$; $p < 0,001$) oraz znikomą ($\epsilon^2 = 0,07$) ale istotną statystycznie zależność pomiędzy wykształceniem a refleksyjnym myśleniem ($H = 13,26$; $p = 0,004$).

4. DYSKUSJA

Ostatnim elementem analizy było, stanowiące przyczynek do rozpoczęcia dyskusji, posortowanie *newsów* ze względu na trafność rozpoznania (wykres 5). *Newsem*

najtrafniej ocenianym był *Fake news 1* (NF1) zaś *newsem*, który sprawiał najwięcej trudności był *Real news 2* (NR4). Warto zauważyć, że na 7 najlepiej rozpoznawanych *newsów* aż 6 to *fake newsy*, a jeden to *real news*. Fakt ten świadczy o dobrej zdolności rozpoznawania *fake newsów* wśród badanych.

Wykr. 5. Rozpoznawalność newsów

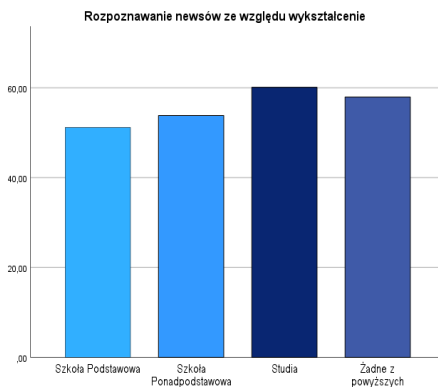
Rys. 1. Najtrafniej oceniany news (*fake news*)

Rys. 2. Najmniej trafnie oceniany news (real news)

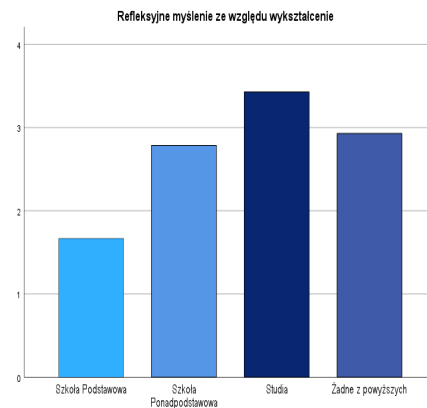

Przeprowadzone analizy wskazują zależność pomiędzy poziomem i zaangażowaniem w naukę a rozpoznawaniem *newsów* oraz refleksyjnym myśleniem (wykres 6 i wykres 7). Na tej podstawie można wysunąć hipotezę o dodatniej korelacji pomiędzy aktualnie podejmowanym wysiłkiem intelektualnym (uczestniczenie w procesie edukacji) i jego poziomem a refleksyjnym myśleniem i trafnością oceny *newsów*. Z przedstawionych obok wykresów widać, że refleksyjne myślenie najwyższy swój poziom osiąga w grupie studentów. Ta grupa także charakteryzuje się największą trafnością w określaniu prawdziwości *newsów*.

Wykr. 6.
Wykształcenie a rozpoznawanie *newsów*

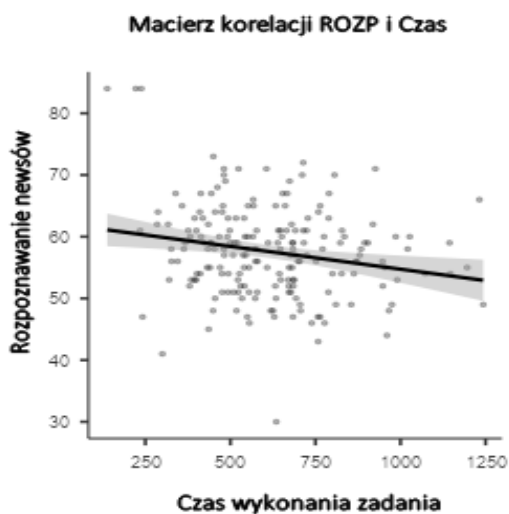
Wykr. 7.
Wykształcenie a refleksyjne myślenie

Kolejnym wartym zauważenia, a wynikającym z analizy faktem jest ujemna korelacja pomiędzy trafnością oceny *newsów* a czasem (wykres 8). Można podjąć próbę postawienia hipotezy, że zbyt długie zastanawianie się nad *newsami* pogarsza trafność ich oceny.

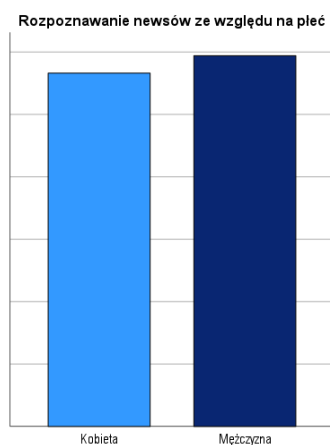

Wykr. 8. Macierz korelacji: rozpoznawanie prawdziwości newsów i czas

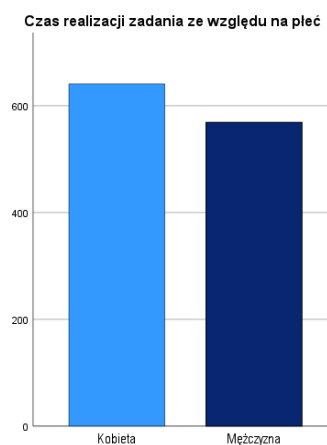

Dodatkowo wyniki wskazują istotną różnicę w czasie rozwiązywania zadania pomiędzy kobietami a mężczyznami na korzyść tych drugich (wykres 9). Ta okoliczność nakłania do postawienia hipotezy o szybszym procesie decyzji i oceny u mężczyzn niż u kobiet. Warto zaznaczyć, że różnica w rozpoznawaniu prawdziwości newsów pomiędzy kobietami a mężczyznami „ociera się” o istotność statystyczną ($p = 0,059$) na korzyść tych drugich (wykres 10).

Wykr 9.
Czas realizacji zadania ze względu na płeć

Wykres 10.
Czas realizacji zadania ze względu na płeć

W okolicznościach zdjęcia filtra czasowego (filtr ten odrzuca 18 wyników kobiet i tylko 3 mężczyzn) statystyka jest istotna i wynosi $U = 4057,50$; $p = 0,014$. Przy braku różnic w refleksyjnym myśleniu wyniki te prowokują do postawienia kolejnej hipotezy, że dzięki szybszemu procesowi decyzyjnemu mężczyźni lepiej rozpoznają prawdziwość *newsów* od kobiet.

Warte zastanowienia są także inne kwestie. Przecież refleksyjne myślenie oraz czas oceny i decyzji nie są jedynymi strategiami obrony przed *fake newsami*. Z pewnością strategie te zawierają szereg praktyk zabezpieczających innego rodzaju. W kolejnych badaniach można byłoby podjąć tematy i poszukać odpowiedzi na pytania: Na co respondenci zwracają uwagę? Jakim *newsom* poświęcają więcej czasu? Kiedy i w jakich okolicznościach przeglądają media? Z jakiego sprzętu (smartfon, tablet, komputer) korzystają? To tylko przykładowe przestrzenie, mogące stanowić środowisko wytwarzania się strategii obronnych, które stanowią ciekawą przestrzeń badawczą.

Na koniec dyskusji należy odnieść się do oryginalnego badania, którego częścią replikację podjęto. Replikowane badanie (Rosińska K., Brzóska P., Nowak B., 2021) raportuje słabą dodatnią korelację pomiędzy analitycznym myśleniem a rozpoznawaniem *fake newsów* ($r = 0,25$; $p < 0,001$). Jest to wynik nieco lepszy od uzyskanego w prezentowanej analizie, choć we wnioskach zgodny. Replikowana analiza dostarcza podobnych wyliczeń na temat różnic wyników w analitycznym myśleniu i rozpoznawaniu *fake newsów* ze względu na płeć. Zbliżone wyniki uzyskano także w odniesieniu do korelacji pomiędzy studiowaniem a trafnością określania *newsów*. Oryginalne badanie nie podejmuje analiz związku pomiędzy trafnością oceny *newsów* a czasem realizacji zadania, a obszar ten, jak pokazuje niniejsze podsumowanie, zdaje się być obiecującą przestrzenią badań. Ogólnie rzecz ujmując, częściowa replikacja badania powiodła się.

ZAKOŃCZENIE

Przeprowadzone badania potwierdziły istotny związek pomiędzy refleksyjnym myśleniem a zdolnością rozpoznawania prawdziwości *newsów*. Wyniki te mają szczególne znaczenie dla katolickiej edukacji i duchowości, ukazują bowiem, jak głębokie zaangażowanie w refleksyjne myślenie może wspierać wiernych w codziennym życiu, pełnym dezinformacji.

Po pierwsze, badania wykazały, że osoby charakteryzujące się wyższym poziomem refleksyjnego myślenia lepiej radzą sobie z rozpoznawaniem prawdziwości *newsów*. To odkrycie ma ważne implikacje dla edukacji religijnej. Programy katechetyczne i formacyjne powinny kłaść większy nacisk na rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia, które jest nie tylko intelektualnym narzędziem, ale również duchową praktyką. Edukacja religijna, która integruje refleksyjne myślenie, może

skutecznie przygotować wiernych do bardziej świadomego i odpowiedzialnego korzystania z mediów.

Po drugie, wyniki badań wskazują na moralne znaczenie rozpoznawania prawdy. Kościół katolicki zawsze podkreślał wartość prawdy jako fundamentu życia moralnego. Badania te potwierdzają, że refleksyjne myślenie, zakorzenione w nauczaniu Kościoła, może być skutecznym narzędziem w walce z dezinformacją. Wierni, którzy rozwijają swoje umiejętności refleksyjnego myślenia, mogą lepiej wypełniać swoje moralne obowiązki, dbając o prawdę w życiu codziennym.

Po trzecie, duchowe praktyki, takie jak modlitwa, medytacja i kontemplacja, odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu refleksyjnego myślenia. Nasze badania pokazują, że te praktyki mogą wspierać wiernych w bardziej świadomym i krytycznym podejściu do informacji. Modlitwa o rozeznanie i mądrość, jak podkreślał św. Tomasz z Akwinu, może być cennym wsparciem w procesie oceny prawdziwości *newsów*.

Podsumowując, badania te nie tylko ukazują związek między refleksyjnym myśleniem a zdolnością rozpoznawania prawdziwości *newsów*, ale również podkreślają ich znaczenie dla katolickiej edukacji i duchowości. Wierni, którzy rozwijają swoje umiejętności refleksyjnego myślenia poprzez edukację religijną i duchowe praktyki, mogą lepiej radzić sobie z wyzwaniem współczesnego świata informacyjnego. W ten sposób Kościół katolicki może skutecznie wspierać swoich wiernych w dążeniu do prawdy i moralnego życia w zgodzie z nauczaniem Chrystusa.

BIBLIOGRAFIA

- ROSIŃSKA K., BRZÓSKA P., NOWAK B.: *Analiza postrzegania prawdziwości informacji wśród studentów – podobieństwo super fake newsów do prawdziwych wiadomości*. „Studia Medioznawcze” 2021 nr 1, s. 840-851.

Streszczenie: W dobie cyfrowej, gdzie przepływ informacji jest niespotykane szybki i szeroki, umiejętność rozpoznawania prawdziwości *newsów* staje się nieodzowną kompetencją szczególnie dla katolików. Artykuł analizuje związek pomiędzy refleksyjnym myśleniem a zdolnością rozpoznawania prawdziwości *newsów*, podkreślając, jak refleksyjne myślenie może być rozwijane poprzez modlitwę, edukację religijną oraz duchowe praktyki. Wyniki badań potwierdzają, że osoby o wyższym poziomie refleksyjnego myślenia lepiej radzą sobie z identyfikowaniem prawdziwych informacji, co ma istotne znaczenie dla katolickiej edukacji i duchowości. W artykule omówiono również moralne i duchowe aspekty rozpoznawania prawdy, wskazując, w jaki sposób Kościół katolicki może wspierać wiernych w tej dziedzinie.

Słowa kluczowe: refleksyjne myślenie, rozpoznawanie *newsów*, edukacja religijna, duchowość katolicka, dezinformacja.